

MULTIETNIČNOST I RAZVOJ

Bilten Instituta STINE za promociju razvojnih potencijala multietničkih i povratničkih sredina

Prosinac 2012.

Broj 6

POVRATAK IZBJEGLICA: GDJE I ZAŠTO SMO STALI?

Kad na koncu sučelimo argumente za i protiv povratka, lako ćemo uočiti u čemu su razlike. Razlikuju se u razini na kojoj su smješteni. Naime, argumenti "za" su mahom načelne, deklarativne naravi dok su argumenti "protiv" na realnoj životnoj razini. U danoj situaciji, obilje poruka odaslanih s političkih vrhova ipak ne pomiče stvari s mrtve točke. Jaz između proklamacija i stvarnosti i suviše je dubok da bi ga bilo lako prevladati. Regionalna suradnja država nastalih na području bivše zajedničke jugoslavenske države javlja se kao uvjet bez kojega nije moguće ni očekivati značajniji povratak izbjeglica.

Dr. sc. Slobodan Uzelac*

Skoro tri milijuna ljudi u regiji ratovi su doveli u status izbjeglica. O toj je činjenici moguće raspravljati s više aspekata. Meni se osobito dopao onaj koji prepoznamo u naslovu projekta pod nazivom: "Jačanje javne svijesti o multietničnosti kao pozitivnom socijalnom kapitalu u razvoju povratničkih lokalnih zajednica". Zašto?

Zato što sam cilj ovoga projekta prepoznao po njegovoj krajnje prihvatljivoj namjeri. Naime, riječ je o jačanju svijesti o nečemu što je upravo suprotno svijesti koja je dovela do izbjeglištva. To, naravno, na neki način jeste "plivanje uzvodno", ali nema nam druge. Što prije osvijestimo taj cilj utoliko će nam više rasti šanse za uspjeh.

U raspravi o ovom pitanju ne mogu se osloboditi niti jedne od najmanje triju komponenti osobnoga identiteta: iskustva stečenog u višegodišnjem radu s nevladinim organizacijama, potom profesora kojem je socijalna konfliktologija kao znanstvena disciplina prirasla srcu (ne samo sa stajališta uzroka konflikata, nego naročito sa stajališta modela njihova prevladavanja) te, konačno i kao potpredsjednika Vlade RH, kojem su poslovi vezani za povratak izbjeglica bili središnji dio opisa radnoga mjesta.

A o povratku izbjeglica u svoje domove je riječ. Dakle, o povratku onih koji su pobjegli iz svojih domova spašavajući živu glavu. I, dakako, koji bi se htjeli vratiti.

Evo odmah jedne ocjene. Povratak izbjeglica je brojan u svim smjerovima manji

od željenoga i očekivanoga. To je samo po sebi dovoljan argument za zaključak kako su oni koji su ih tjerali ili odvodili, a po svemu sudeći bilo je i jednoga i drugoga i to udruženo - izbjeglicama je na koncu sasvim svejedno, zapravo postigli svoj cilj.

A s vremenom sve malobrojniji povratnici iz izbjeglištva, potencijalni ili stvarni, (a među njima su i oni koji su se vratili pa opet otišli, tamo gdje su prvotno pobjegli, ili negdje drugdje), kao da su izgubili bitku.

SILNICE KOJE OTEŽVAJU POVRATAK I PRODUŽAVAJU IZBJEGLIŠTVO

Silnice koje su proizvele izbjeglištvo, a koje se i danas grčevito suprotstavljaju

(Nastavak na stranici 2)

Važnost političke podrške povratku: Predsjednik RH Josipović na sjednici Vijeća za socijalnu pravdu

IZ SADRŽAJA:

Ružica Jakešević

- Suradnja manjinske samouprave i lokalnih vlasti od iznimne je važnosti za ostvarivanje manjinskih prava **6**

Milan Tankosić

- Ulazak u EU i kvalitetniji razvoj ruralnih područja mogu osnažiti povratak **8**

• Prijedlozi za Akciju:

- Na što upućuju rezultati projekta **11**

Ljubljanske smjernice OESS-a o integraciji raznolikih društava - novi trend međunarodnih manjinskih standarda:

PROMICANJE INTEGRACIJE I KOHEZIJE U MULTIETNIČKIM DRUŠTVIMA

Antonija Petričušić*

Početkom studenoga ove godine, predstavljene su Ljubljanske smjernice o integraciji raznolikih društava. Dokaz je to da se korpus međunarodnih prava manjina kontinuirano razvija i raste. Osim toga, nove Smjernice svjedoče promjenu paradigme suvremene manjinske politike, šireći područje manjinske zaštite i na izvan-državne institucije. Budući da integracijska politika utječe na sve dijelove društva, ona zahtijeva angažman širokog kruga dionika: institucije svih razina vlasti,

(Nastavak na stranici 4)

INSTITUT
STINE

POVRATAK IZBJEGLICA: GDJE I ZAŠTO SMO STALI?

(Nastavak sa stranice 1)

povratku izbjeglica, su raznorodne i brojne. I iznimno snažne. Umjesto da ih pobrojimo kažimo kako ih je sve moguće artikulirati oko, u najširem smislu, političke komponente, utemeljene na raznorodnim, dominantnim i sveprisutnim uvjerenjima (ne samo prikrivenim, makar su takva najčešća pa i zbog toga još snažnija), prema kojima će svima biti bolje budu li tzv. naša, a to "naša" čujemo na svim stranama, područja etnički čista. Sudeći po javno dostupnim podacima čini se da u toj stvari naročito prednjači prostor Republike Hrvatske. Istina ne ravnomjerno, jer je javnosti dobro poznata liderska pozicija prostora Zadarske županije, tolika i takva da joj teško može biti premca te da ju prati prostor Bosne i Hercegovine. Tim i takvim silnicama u prilog idu neki, rekli bismo samorazumljivi elementi kao što su:

- trajanje izbjeglištva, danas je već toliko da je odavno dobilo atribut produženoga;
- djeci, rođenoj ili odrasloj u izbjeglištvu, se ne vraća, a pogotovo ne ukoliko ih se pokušava uvjeriti da bi se trebala vratiti na ognjišta svojih predaka, jer je to prije argumentacija da ih se demotivira nego motivira na povratak;
- zaposjednutost privatnih stambenih objekata kroz samorazumljivo privremeno zbrinjavanje, a potom u te iste objekte trajno nastanjanje samo "svojih" uz, za vlasnike te imovine, iznimno nisku cijenu;
- bespravno zaposjedanje tuđe privatne i poslovne nepokretne imovine (zemljišta, garaža, trgovačkih radnji...), uz potpunu pasivnost tijela vlasti, kako izvršne tako i sudske;
- bespravne investicije u tuđu imovinu, pri čemu sudovi, uz pomoć sudskih vještaka, nerijetko nalažu vlasnicima da bespravnim investitorima isplaćuju obeštećenja koja u pravilu prelaze granice ne samo platežnih mogućnosti vlasnika nego i zdravoga razu-

Tinjajući konflikt među nekada zaraćenim stranama nije okončan. Konflikt nije bio samo među zaraćenim vojskama nego i među ljudima. To je, nažalost, prateća činjenica svih suvremenih ratnih sukoba. Tome svakako pridonose brojna obilježja svijeta kao velikog sela, pri čemu ključnu ulogu imaju sredstva masovnih komunikacija, napose elektronička. Upravo su ta sredstva ponajviše pridonijela da sukob bude spušten i na najniže i raširen na najšire razine i ta se činjenica sada pokazuje kao iznimno ozbiljna prepreka povratku izbjeglica. Međutim, ta prepreka kao da nikada nije dovoljno jasno osvijetljena, a da i ne govorimo o tome da je uistinu malo učinjeno na njenom otklanjanju. A nju se ne da otkloniti pukim političkim i drugim porukama s najviše razine. Za njeno otklanjanje valja se spustiti među ljude.

ma, o čemu svjedoče brojne pojedinačne pritužbe vlasnika nevladinim organizacijama, koje se bave zaštitom ljudskih prava povratnika;

- otkup i zamjena nepokretne imovine pod javno poznatim i vidljivim pritiskom, što sudovi u pravilu uopće ne procesuiraju.

Spomenutim silnicama treba pridodati posvemašnju, ne samo gospodarsku, nerazvijenost i devastiranost i to ne samo ruralnih nego i urbanih, povratničkih područja. Valja, naravno, imati na umu da su današnja povratnička područja i prije rata bila demografski osiromašena. Na primjer u Hrvatskoj su to napose Lika i Dalmatinska Zagora, ali toj činjenici valja dodati i nove gospodarske elemente koji stoje na putu povratka. Evo samo nekih od njih:

- nerealizirana glasno proklamirana politika regionalnog razvoja, što je svojstveno svim novonastalim državama - nije riječ samo o zlokobnoj metropolizaciji na relaciji glavni grad - regionalna središta, već je pojava vidljiva i na nižim razinama. To u konačnici dovodi do posvemašnjeg ukupnog društveno razvojnog debalansa, prepoznatljivog po fenomenu velike (bogate, razvijene, prenapučene...) glave na malome tijelu;

- posvemašnja nezaposlenost, koja kao da ponajprije i ponajviše pogađa upravo ova područja;

- odbijanje prihvata Vladine dodatne, najčešće interventne, već dodijeljene pomoći povratničkim područjima, u čemu u Hrvatskoj na primjer, prednjače vodstva grada Benkovca i općine Polača;

- dodatna poratna devastiranost povratničkih područja, koja traje do danas, prepoznatljiva u grotexnim primjerima sustavnog protupravnog rušenja i krađe klesanog kamena iz zidova stoljetnih seoskih kuća i to "u pola bijeloga dana", kamenja kasnije ugrađenog u kuće za odmor;

- učestala praksa otvaranju ilegalnih ili polulegalnih kamenoloma i odlagališta smeća čijom se lokacijom, tik uz netom obnovljene kuće povratnika, šalje jasnu poruku investitora i njihovih političkih zaštitnika povratnicima kakvu će, vrate li se, vodu piti i zrak udisati;

- medijska satanizacija, nažalost rijetkih hrabrih i glasnih, protivnika tzv. humanog preseljenja i progona, najčešće okupljenih oko nevladinih organizacija (u Hrvatskoj je za to vjerojatno ponajbolji primjer sudbina koju proživljava jedan pojedinac - štoviše čelnik jedne manjinske političke stranke, dr Vojislav Stanimirović, koji se svojedobno usudio suprotstaviti silnicama iz Republike Srbije, koje su namjeravale, pred mirnu reintegraciju istočne Slavonije organizirati iseljavanje tamošnjega srpskog stanovništva. A kada je proces mirne reintegracije manjeviše i zaslugom dr Stanimirovića uspješno okončan, s hrvatske strane su otpočele neutemeljene i iskonstruirane lažne optužbe o njegovom tobože protuhrvatskom, ratno-zločinačkom djelovanju itd.);

Regionalni razvoj je iznimno značajan za povratak izbjeglica. To je također nešto na čemu smo morali i mogli raditi puno više. Posvemašnja ekonomska pa i opće društvena kriza, koja po svemu sudeći neće biti kratkotrajna, vjerojatno će dovesti zemlje poput Hrvatske i njoj susjednih da se strateški oslanjaju na razvoj svojih regija.

- beskrajna lista tajnih optužnica za ratne zločine kao da ima prvenstvenu svrhu ne kazniti počinitelje zločina nego im onemogućiti povratak kući - kao da nije proteklo dovoljno vremena da sve novonastale države usuglase svoje kriterije za opravdani progon počinitelje ratnih zločina u kojemu ne bi bilo važno njihovo prebivalište. A u toj našoj situaciji upravo to privremeno prebivanje u drugoj državi služi kao sigurno utočište i sigurna prepreka povratku.

I tako dalje...

ARGUMENTI ZA POVRATAK

S druge strane se postavlja pitanje kolika je stvarna snaga plemenitog gesla koje je s pravom ugrađeno u naslov projekta: "Jačanje javne svijesti o multietničnosti kao pozitivnom socijalnom kapitalu u razvoju povratničkih lokalnih zajednica". Dakle, koje silnice stoje nasuprot naprijed izloženim?

Temeljna snaga ovoga gesla, složiti ćete se, je u njegovoj ljudskosti, njegovoj humanosti, njegovoj pravičnosti, njegovoj čestitosti.

Je li to dovoljno? Kako za što. Moje je mišljenje da jeste za ono što je bitno, a bitna je upravo motivacija ljudi, aktivista, posebno onih u nevladinom sektoru. Dakako, tome u prilog idu i one silnice suprotnog smjera. Spomenimo ih ukratko:

- potpisani međunarodni sporazumi; sve te relevantne dokumente, koji su nota bene, snažniji od nacionalnih, su potpisale sve novonastale države involvirane kako u ratove tako i u njihove izbjegličke posljedice;

- zakoni doneseni u svakoj od tih država reguliraju povrat imovine, konvalidaciju radnog staža i sl., pri čemu nije moguće zaobići, za povratnike otežavajuću posebnost hrvatskog zakonodavstva koje, za razliku od svih ostalih, realno nije dopustilo povratnicima otkup stanova u statusu, u međuvremenu zakonom ukinutog, društvenog vlasništva po, kao i za sve ostale građane, povoljnim uvjetima;

- javne prigodne izjave podrške političkih lidera povratku;

I tako dalje...

Kad na koncu sučelimo argumente za i protiv povratka, lako ćemo uočiti u čemu se razlike. Razlikuju se u razini na kojoj su smješteni. Naime, argumenti "za" su mahom načelne, deklarativne naravi, dok su argumenti "protiv" na realnoj životnoj razini.

Njihovo sučeljavanje nužno rezultira svojevrsnim farizejstvom u kojem gotovo uvijek pobjeđuju ovi drugi.

U danoj situaciji, dakle, obilje poruka odaslanih s političkih vrhova ipak ne pomiče stvari s mrtve točke. Jaz između proklamacija i stvarnosti i suviše je dubok da bi ga bilo lako prevladati.

Uz to, problem predstavlja i vjerodostojnost političkih vrhova. Kao donedavni nositelj odgovorne političke dužnosti i osobno sam to doživio. U nekoliko sam situacija doživio da mi se dobronamjerni ljudi obraćaju s pitanjem: Što vi to radite? Pa zar nam niste donedavno govorili upravo suprotno od toga što vi sada govorite? Zar nam niste govorili da će nam svima biti bolje ako, nakon svega što se dogodilo, mirno razmijenimo stanovništvo, preselimo ga?

ŠTO SMO TREBALI I MOGLI, A NISMO ČINILI

Tinjajući konflikt među nekada zaraćenim stranama nije okončan. Konflikt nije bio samo među zaraćenim vojskama nego i među ljudima. To je, nažalost, prateća činjenica svih suvremenih ratnih sukoba. Tome svakako pridonose brojna obilježja svijeta kao velikog sela, pri čemu ključnu ulogu imaju sredstva masovnih komunikacija, napose elektronička. Upravo su ta sredstva ponajviše pridonijela da sukob bude spušten i na najniže i raširen na najšire razine i ta se činjenica sada pokazuje kao iznimno ozbiljna prepreka povratku izbjeglica. Međutim, ta prepreka kao da nikada nije dovoljno jasno osvijetljena, a da i ne govorimo o tome da je uistinu malo učinjeno na njenom otklanjanju. A nju se ne da otkloniti pukim političkim i drugim porukama s najviše razine. Za njeno otklanjanje valja se spustiti među ljude.

Koje ljude?

Sve ljude, počevši od djece pa dalje. A tko to treba i može činiti? Oni koji su do danas na tome najmanje činili, a to su oni koji imaju najviše utjecaja na svijest ljudi u danom prostoru. Tu svakako ubrajamo i škole, ali se ne smiju zaboraviti ni druge, među ljudima, ugledne i organizirane institucije, među koje svakako spadaju vjerske zajednice i njihove institucije, klubovi, napose sportski,

Bilo bi sasvim naivno očekivati da će regionalna suradnja biti uspješnija zato jer će akteri shvatiti kako će takva suradnja pospješiti proces povratka izbjeglica. Štoviše, ni nedavna regionalna konferencija održana u Sarajevu, s ciljem da bude donatorska u smislu da se prikupe dovoljna financijska sredstva za rješavanje bar najakutnijih izbjegličkih pitanja, samo je djelomično ispunila očekivanja. S druge strane valja očekivati da će ta suradnja biti posljedica ekonomske nužnosti u koju će sve ove države nužno dovesti nezaustavljivi euro integracijski procesi.

Donatorska konferencija u Sarajevu za pomoć povratku izbjeglica: bez regionalne suradnje država bivše Jugoslavije nije moguće očekivati značajniji povratak izbjeglica

koji okupljaju razmjerno veliki broj mladih ljudi i slično.

Regionalni razvoj je, kako rekosmo, iznimno značajan za povratak izbjeglica. To je također nešto na čemu smo morali i mogli raditi puno više. Posvemašnja ekonomska pa i opće društvena kriza, koja po svemu sudeći neće biti kratkotrajna, vjerojatno će dovesti zemlje poput Hrvatske i njoj susjednih da se strateški oslanjaju na razvoj svojih regija. Rekli bismo, bolje ikad nego nikad.

Pronalaženje u ratu nestalih osoba svojstveno je svim sredinama i svim nacionalnim i vjerskim kategorijama. Broj ovih osoba se i nadalje mjeri u tisućama te tako velik ne može ne biti prepreka povratku izbjeglica. Na njihovom pronalasku do sada su bile angažirane samo državne službe i institucije. One su, po svemu sudeći, uradile što su mogle. Dalje možda mogu ljudi, građani, oni koji su u ratu bili na stranama suprotnim od onih kojima pripadaju nestale osobe. Treba i moguće je naći načine da se ljude ohrabri kako bi pružili neophodnu pomoć u pronalaženju nestalih. Dakako, proces može uspjeti bude li se kretao istovremeno u svim smjerovima.

Konačno, moglo se i moralo potpunije i bolje provesti sve ustavne i zakonske odredbe koje reguliraju prava i dužnosti nacionalnih manjina. Ovo naročito vrijedi za prava i dužnosti pripadnika tzv. novonastalih nacionalnih manjina. Dakle onih nacionalnih manjina nastalih od pripadnika naroda koji su tvorili bivšu zajedničku jugoslavensku državu.

REGIONALNA SURADNJA I POVRATAK IZBJEGLICA

Regionalna suradnja, dakle suradnja država nastalih na području bivše zajedničke jugoslavenske države javlja se kao uvjet bez kojega nije moguće ni očekivati značajniji povratak izbjeglica. Odmah valja reći da bi bilo sasvim naivno očekivati da će ova regionalna suradnja biti uspješnija zato jer će akteri shvatiti kako će takva suradnja pospješiti proces povratka izbjeglica. Štoviše, ni nedavna regionalna konferencija održana u Sarajevu, s ciljem da bude donatorska u smislu da se prikupe dovoljna financijska

sredstva za rješavanje bar najakutnijih izbjegličkih pitanja, samo je djelomično ispunila očekivanja. S druge strane valja očekivati da će ta suradnja biti posljedica ekonomske nužnosti u koju će sve ove države nužno dovesti nezaustavljivi euro integracijski procesi. Valja, naime, imati na umu kako je već sada vidljivo da sve članice EU, u koje čemu, osim možda tek na nekoj načelnoj deklarativnoj razini, neće biti ravnopravne. Naime, već je sada vidljivo da je sustav gospodarskih odnosa u EU skrojen po mjeri najbogatijih - prvih osnivača EZ, dakle, Njemačke, Francuske i Nizozemske. U drugoj su kategoriji, ne tako stvarno povlaštenoj skupini, ostale razvijene članice. A sve zemlje siromašnijeg i tranzicijskog europskoga istoka spadaju i spadat će u realno inferiornu kategoriju čime će nužno biti usmjereni na bolje međusobne odnose. Usudio bih se kazati da će zemlje lideri EU poticati njihovu suradnju, ali tek na nižoj, za njih povoljnijoj, dakle, o njihovim interesima ovisnoj razini. Sve više i preko toga teško će biti dopustivo. Uostalom, da nije tako možda bi se ove zemlje lideri EU svojedobno više zalagale za očuvanje zajedničke države Južnih Slavena, nego što su se zalagale za njihovo razdruživanje. Ovdje je umjesno pitanje: Što im je tada, a i sada više odgovaralo: da ove zemlje u EU uđu ujedinjene ili razjedinjene? Ali, neovisno o tome, ako one danas podržavaju regionalnu suradnju i ovdje bismo zbog različitih razloga mogli kazati ono poznato "bolje išta nego ništa".

Za poželjnu, pa makar kakvu, regionalnu suradnju, kako je prethodno istaknuto, nužno je usuglašeno suditi svim osumnjičenima za počinjene ratne zločine. Mada se iz sadašnje perspektive to ne čini, vrlo brzo će se pokazati da će takav pristup biti na višestranu korist. Uostalom, nije li i ta dimenzija jedna od rijetkih koja će prije spomenutu inferiornu skupinu sadašnjih i budućih članica EU sudbinski povezivati. Ili, možda dodatno razdvajati? Da, ukoliko lideri ovih zemalja nastave raditi u korist vlastite štete. Nažalost, ne bi bilo prvi put.

* Profesor na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i potpredsjednik Vlade RH u prethodnom mandatu (2007.-2011.) u čijem su djelokrugu bila pitanja povratka izbjeglica.

PROMICANJE INTEGRACIJE I KOHEZIJE U MULTIETNIČKIM DRUŠTVIMA

(Nastavak sa stranice 1)

manjinske političke vođe, političke stranke svih ideoloških provenijencija, privatne gospodarske subjekte, udruge civilnog društva, specijalne interesne skupine (poput sindikata i udruga poslodavaca) i akademsku zajednicu. A u svemu tome posebno je značajna uloga lokalnih i regionalnih vlasti.

Visoki povjerenik nacionalnih manjina OESS-a Knut Vollebaek i slovenski državni tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova Božo Cerar na predstavljanju "Ljubljanskih smjernica o integraciji raznolikih društava" u Ljubljani, 7. studenog 2012.

Ured visokog povjerenika nacionalnih manjina Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS), institucija koja već dva desetljeća pomaže rano otklanjanje među-etničkih tenzija u državama članicama ove međunarodne organizacije, iznjedrilo je nekoliko međunarodnih pravnih standarda za zaštitu nacionalnih manjina. Iako se ne radi o pravno-obvezujućim izvorima prava, preporuke i smjernice Visokog povjerenika etablirale su se kao standardi suvremene manjinske zaštite koje jednako žarko konzultiraju i na koje se pozivaju diplomati, znanstvenici ili administracija.

Najprije su 1996. godine predstavljene Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje.

Potom su 1998. godine izašle Preporuke iz Osla o pravu nacionalnih manjina na upotrebu vlastitog jezika, a 1999. godine Preporuke iz Lunda o djelotvornom sudjelovanju nacionalnih manjina u javnom životu. Smjernice o upotrebi jezika manjina u elektronskim medijima predstavljene su 2003. godine, a krajem 2008. godine i Preporuke iz Bolzana/Bozена o nacionalnim manjinama u međudržavnim odnosima. Početkom studenoga 2012. godine, predstavljene su Ljubljanske smjernice o integraciji raznolikih društava. Dokaz je to da se korpus međunarodnih prava manjina kontinuirano razvija i raste. Osim toga, nove Smjernice svjedoče promjenu paradigme suvremene manjinske politike, šireći područje manjinske zaštite i na izvan-državne institucije koje su tradicionalno smatrane isključivim nosiocima ostvarivanja prava manjina. Budući da integracijska politika utječe na sve dijelove društva, ona zahtijeva angažman širokog kruga dionika: institucije svih razina vlasti, manjinske političke vođe, političke stranke svih ideoloških provenijencija, privatne gospodarske subjekte, udruge civilnog društva, specijalne interesne skupine (poput sindikata i udruga poslodavaca) i akademsku zajednicu.

ŠIRENJE PODRUČJA MANJINSKE ZAŠTITE

Smjernice sadrže četiri dijela: strukturna načela, načela za integraciju, elemente okvirne politike integracije i ključna politička područja. Svrha Smjernica je pružiti tvorcima i zagova-

rateljima politika iz država članica OESS-a (ne isključivo vlastodržcima, nego i civilnom društvu i privatnom sektoru) vodeća načela i praktične savjete o tome kako osmisliti i provoditi politike koje olakšavaju integraciju raznolikih društava.

Pojam 'nacionalna manjina' u Smjernicama ne označava isključivo autohtone nacionalne manjine, što je u pogledu priznanja i jamčenja manjinskih prava uvriježeno shvaćanje europskih zakonodavaca. Ovdje je pojam 'nacionalna manjina' mnogo ekstenzivniji i obuhvaća široki raspon manjinskih skupina, uključujući etničke, vjerske, jezične i kulturne zajednice, bez obzira na to da li su kao takve priznate od strane država u kojima prebivaju. Dakle, politika integracije manjina, koje zagovaraju Ljubljanske smjernice, odnose se i na imigrantske zajednice, što predstavlja jedno od prvih normativnih priznanja njihovih prava i svakako je nov i napredan način poimanja zaštite manjina.

Integracija je u Smjernicama definirana kao dinamičan proces suradnje različitih društvenih dionika koji svim članovima etnički, jezično, religijski ili kulturno-raznolikih društava omogućava učinkovito sudjelovanje u gospodarskom, političkom, društvenom i kulturnom životu. To je stoga što integracijske politike potiču zajedništvo i osjećaj pripadnosti na nacionalnoj i lokalnoj razini. Integracija je osim toga i proces koji zahtijeva da svi članovi određenog društva prihvate i poštuju zajedničke javne institucije i dijele osjećaj pripadnosti zajedničkoj državi i inkluzivnom društvu. Kao podršku procesu integracije države trebaju usvojiti politike kojima je cilj stvoriti društvo u kojem se raznolikost poštuje i svatko, uključujući i članove etničkih, jezičnih, kulturnih ili vjerskih skupina, ima jednak pristup javnim dobrima i uslugama te jednake mogućnosti djelotvornog sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi u socijalnom, gospodarskom i kulturnom životu i javnim poslovima države. Integracijske politike trebaju uključivati mjere koje potiču međuetnički, međureligijski ili međukulturalni dijalog i interakciju temeljenu na toleranciji i međusobnom uvažavanju. Integraciju je moguće provoditi kroz mnogobrojne inicijative u raznim područjima, uključujući obrazovanje, medije ili promicanjem korištenja jezika manjina. Integracija, ističe se u Smjernicama, nije isključivo obaveza državnih institucija. Prema njima, svi članovi društva, uz dužnost pridržavanja zakona, snose i odgovornost za pridonosenje društvenoj integraciji.

Smjernicama, ali i ranijim OESS-ovim instrumentima manjinske zaštite, jasno se preporučuje da sve razine vlasti trebaju biti uključene u provedbu integracijskih politika. Dok se osnovni pravni okvir uspostavlja na središnjoj razini, upravo su lokalne i regionalne vlasti ključni akteri u kontekstualizaciji i provedbi učinkovitih integracijskih politika. Naime, uloga lokalnih

Smjernicama, ali i ranijim OESS-ovim instrumentima manjinske zaštite, jasno se preporučuje da sve razine vlasti trebaju biti uključene u provedbu integracijskih politika. Dok se osnovni pravni okvir uspostavlja na središnjoj razini, upravo su lokalne i regionalne vlasti ključni akteri u kontekstualizaciji i provedbi učinkovitih integracijskih politika. Naime, uloga lokalnih i regionalnih vlasti od vitalnog je značaja za učinkovitu integraciju, baš zato jer one upravljaju ključnim područjima koja omogućavaju integraciju, obrazovanje, urbanističko planiranje, kulturu, zdravstvo i socijalnu skrb.

Politika integracije manjina, koje zagovaraju Ljubljanske smjernice, odnose se i na imigrantske zajednice, što predstavlja jedno od prvih normativnih priznanja njihovih prava i svakako je nov i napredan način poimanja zaštite manjina.

i regionalnih vlasti od vitalnog je značaja za učinkovitu integraciju, baš zato jer one upravljaju ključnim područjima koja omogućavaju integraciju, obrazovanje, urbanističko planiranje, kulturu, zdravstvo i socijalnu skrb.

KLJUČNA ULOGA LOKALNIH VLASTI U PROVOĐENJU INTEGRACIJSKIH POLITIKA

Odakle ovaj zaokret prema novom, sveobuhvatnijem načinu provođenja manjinske politike? Svi dosadašnji Visoki povjerenici uočili su da je puko prepoznavanje i priznanje postojanja manjinske kulture, identiteta i političkog interesa, kao i zagovaranje sudjelovanja manjina nedovoljno za izgradnju održivog i trajnog mira u svim državama članicama OESS-a. Stoga Visoki povjerenik preporučuju da države članice OESS-a, uz priznanje i jamčenje "tradicionalnih" prava pripadnika nacionalnih manjina, ubuduće usvajaju mjere i provode politike usmjerene na promicanje integracije i kohezije u raznolikim multietničkim društvima.

Unatoč pohvalnom iskoraku sadržanom u ovom međunarodnom manjinskom izvoru, potrebno je ukazati na raskorak u pogledu opsega ostvarivanja propisanih prava: dok su osnovni standardi ljudskih i manjinskih prava univerzalni, dakle vrijede za sve i trajno, dobre integracijske politike nisu univerzalno primjenjive. One se moraju prilagoditi izazovima i potrebama različitih manjinskih skupina kao i različitim okolnostima - npr. ekonomskoj snazi neke države, kulturnom naslijeđu.... Sadržaj integracijske politike ovisi o brojnosti manjinske skupine, dugoročnosti njezina prebivanja na teritoriju države i geografskoj koncentraciji, a naročito socijalnim, ekonomskim i kulturnim potrebama manjinske skupine.

Unatoč očitom vrijednom i pohvalnom novom instrumentu međunarodnih manjinskih prava i novoj dimenziji manjinske politike, treba imati na umu da je riječ i o pravno neobvezujućem izvoru prava, ali i o činjenici da će primjenu i ostvarenje integracije biti teže nadgledati nego što je to slučaj s manjinskim pravima, posebice onima propisanim u Okvirnoj konvenciji. Međutim, dobra je vijest za sve pobornike integracije da postoji odredba Okvirne konvencije koja sažima sadržaj Ljubljanskih smjernica. Naime, u članku 6. stavku 1. propisano je da su države potpisnice Okvirne konvencije dužne poticati duh snošljivosti i međukulturalnog dijaloga te poduzimati učinkovite mjere na promicanju uzajamnog poštovanja, razumijevanja i suradnje među svim ljudima koji žive na njihovom području, bez obzira na etničku, kulturnu, jezičnu ili vjersku pripadnost tih ljudi, pogotovo na području obrazovanja, kulture i medija. Dakle, obaveza mnogobrojnih država potpisnica za provođenje integracijskih politike postoji, a uz dodatni izvor prava koji je ustanovljen Ljubljanskim smjernicama ta obaveza je razrađena, mogućnosti njene primjene detaljno objašnjene i popularizirane. Za dobrobit etnički, religijski, jezično i kulturno sve raznolikijih društava, ali i suživotu u višeeetničkim društvima koja to intenzivno postaju ili nastavljaju biti pod utjecajem globalizacije, nadajmo se da će ih države početi gorljivo i sadržajno primjenjivati.

*Asistentica na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

ULOGA MEDIJA U RAZVOJU KULTURE TOLERANCIJE

Dr. sc. Stjepan Malović*

Tolerancija je jedan od onih pojmova koji izazivaju ambivalentne dojmove. Nitko neće priznati kako nije tolerantan, jer, eto, nema osobe veće širine i većeg razumijevanja od njega.

Ali, čim sjednemo za volan tolerancija ispari brzinom kojom se kreće naš limeni ljubimac, pa nećemo dozvoliti prednost drugom vozilu, projurit ćemo zebrom i, ako ima sreće, pošpricati pješake te, nikako, ali nikako, nećemo prepustiti nekome da se parkira na "naše" mjesto.

I, tako možemo redati do u nedogled: naše vladanje na tramvajskoj stanici i jur-njava prema jed(i)nom praznom sjedalu, ne poštovanje reda dok se čeka kod liječnika ili u prodavaonici. One banke i telekomunikacijski centri koji su uveli automate kojima se određuje red pokazuju kako smo mi ipak spretniji od tih sprava, pa isti čas kada uzmemo listić odemo na piće u obližnji kafić, a kada se vratimo i vidimo da nas je red "prešao", počinje traženje prava.

Ovo su samo sitnice koje ukazuju koliko smo tolerantni. Netolerantnost se mnogo snažnije i s daleko većim posljedicama manifestira u društvenim odnosima, pa tako dolazimo na bolno polje poštovanja ljudskih prava, uvažavanja različitosti, uključujući i nacionalne manjine te poštovanje drugih religija i rasa.

MEDIJSKA SLIKA DRUŠTVA NIJE PRIMJER TOLERANCIJE

Mediji pak takvo shvaćanje zdušno podupiru, vrlo često ni ne shvaćajući kako svojim napisima, fotografijama, stavovima i izborom događaja snažno utječu na netolerantnost. Medijska slika svijeta i međuljudskih odnosa, pogotovo poštovanje ljudskih prava, pa tako i nacionalnih manjina, nije primjer tolerancije. Već površnim listanjem naslovnica dnevnih novina bivamo zapljusnuti primjerima nevjerojatnog nepoštovanja ljudskih prava i nedostatkom tolerancije. Novinari i urednici u lovu za senzacijama ne pokazuju želju da se događaj rasvijetli iz najmanje dva izvora ili da se izraze sumnje, otvore i druge mogućnosti, već svoju tezu odmah i bez zadržke raspale u javnost.

Tako oči osobe osumnjičene za ubojstvo postanu "oči zla" i na stup srama stavljaju svakog tko ima guste i, ne daj bože, srasle obrve. Policija nije ni postavila zaštitne trake oko mjesta zločina, a mediji već suvereno govore o ubojici, silovatelju ili pronevjeritelju državne imovina. A kada nakon dugog sudskog postupka ta osoba ne bude osuđena i bude lišena krivnje, tada to više nije vijest na kojoj se gradi senzacionalistička politika.

Netolerancija se uočava najviše u onim tekstovima koji se bave kriminalitetom, suđenjima, nesrećama i sličnim temama crne kronike. Mediji ne poštuju realnost policijskog i sudskog postupka, već hoće razapeti krivca na radost i veselje razdragane publike.

Tolerancija će se razviti ako se na djelu pokaže kako su različitosti prihvatljive, kako su nam dragocjene i da se bez njih većinski narod ne može potvrditi. Takvo shvaćanje omogućit će nacionalnim manjinama da iskažu svoje vrijednosti te da se iskažu kao faktor koji gradi društvo. Ako manjine nemaju mogućnosti djelovati, onda se ni većinski narod neće moći iskazati u svoj svojoj cjelini, jer će netolerancija biti vidljiva. Razvijanje međusobnog razumijevanja, uvažavanja i poštovanja vrijednosti "onih drugih", temelj su razvoja kulture tolerancije. Tada će i mediji svoju ulogu prilagoditi takvim društvenim uvjetima kulture tolerancije.

Paradigmatično je nepoznavanje pravosudnog postupka koje je uzrokovano uređivačkom željom da se krivac imenuje u medijima odmah i sada. Tri velika suđenja održana u studenom 2012., koja su snažno uzdrmala hrvatsku javnost, govore kako se i sudske presude prihvaćaju bez razumijevanja i isključivo prema našim preferencijama. Odluka višeg mađarskog suda Radimiru Čačiću za prometnu nesreću u kojoj su dvije osobe poginule prihvaćena je s nevjericom i jednodušnim pitanjem "Kako je to moguće?".

Ubrzo nakon toga jedna druga presuda izazvala je oduševljenje i euforične reakcije u cijeloj zemlji. Oslobođajuća presuda Haškog suda hrvatskim generalima nije bila očekivana, iako je postojala tiha nada i želja ljudi da se generali oslobode, jer su osjećali njihovu nedužnost.

Dvije presude, dva postupka, dva različita ishoda, na svakoj sudskoj instanci različiti. Prvostupanjsku presudu Čačiću kojom ga se uvjetno kažnjava mediji su proglasili pobjedom. Prvostupanjska presuda generalima kojima se proglašavaju krivima doživljena je kao nepravda. Drugostupanjske presude kao da nisu postojale. A kada su one bile suprotne prvostupanjskim, opet dvojako reagiranje: presuda generalima prihvaćena je s oduševljenjem, a presuda Čačiću doživljena je kao nepravda.

Nerazumijevanje sudskog postupka i maksima kako nitko nije kriv dok presuda nije pravomoćna ne spada u toleranciju koju mediji mogu prihvatiti. Jer, nema senzacionalističkog reagiranja ako se poštuje procedura. Senzacija živi na polu - informaciji, a ne na činjenici.

Treća presuda, bivšem premijeru Ivi Saderu dočekana je s neskrivenom pažnjom. Ona je prvostupanjska i nije konačna. Reakcije su različite i kreću se u širokom rasponu od prihvaćanja do odbijanja. Jednim dijelom ponavlja se pogreška u razmišljanju i vidljivo je da prva dva suđenja nisu komentatore ničemu naučila. Ali, ipak je tračak razuma prisutan i dio reakcija ukazuje na činjenicu da je to tek prvostupanjska presuda i da treba malo pričekati višu instancu i pravomoćnost presude. Kao da smo jako malo naučili iz pravomoćnih presuda generalima i Čačiću. Objke presude samo su nešto što je sastavni dio sudskog postupka i obje su donesene na temelju prosudbe sudaca na višoj razini. Javnost jednu presudu prihvaća

Medijski senzacionalizam protiv kulture tolerancije

kao pravednu, a drugu s nevjericom. I u jednom i u drugom slučaju javnost nije reagirala razumom, već emocijama.

SENZACIONALISTIČKA UREĐIVAČKA POLITIKA I PODILAŽENJE VEĆINSKIM SKUPINAMA

Čim emocije prevladavaju medijima nema tolerancije i počinje teror ulice. Senzacionalistička uređivačka politika i vrednovanje priloga prema broju klikova kao prirodnu posljedicu imaju da urednici više nisu ti koji određuju, na temelju profesionalnih standarda, što i kako će se nešto objaviti. Prodaja, a danas oglašivači, koji svoje oglase plasiraju samo u one medije koji su njima bliski, presudni je faktor koji odlučuje kako će izgledati mediji. "Fimi medija" je paradigmatičan primjer kako se novac po-reznih obveznika plasira u medije i kako se neizravno utječe na sadržaje. "Fimi medija" i njena uloga su prepoznatljivije, ali utjecaj netolerantne medijske publike, koja prihvaća samo one vrijednosti koje su njoj prihvatljive, teže se uočava.

Mediji promiču netolerantnost, jer se povode za prihvaćanjem većinskih skupina: navijača Dinama ili Hajduka, Dalmatinaca, a ne purgera, Hrvata, a ne Srba, pogotovo ne Roma, katolika, a ne muslimana. I, onda dolazimo do paradoksa da tamnoputom nogometašu Sammiru u dresu hrvatske reprezentacije zvižde upravo navijači te hrvatske reprezentacije! Paradoks je došao do vrhunca i pokazuje kako je kultura tolerancije slaba, a da su još uvijek prisutne podjele na temelju nečije pripadnosti.

Novinari, koji se bune zbog svojeg položaja i koji vapijući traže neke promjene na bolje, nisu taj faktor koji može promijeniti

Javnost je ta koja mora pokrenuti mehanizme kojima će se društvo uskogrudnosti zamijeniti tolerantnim društvom. Tek kada se taj stav jasno formulira i obrazloži i kada postane svojina javnosti, može doći do kvalitetnih promjena.

medijsku sliku i toleranciju vratiti u medije. Ne može se to učiniti niti nekim novim zakonom, jer medijskih zakona imamo i previše, a od njih koristi nema. Kako onda toleranciji dati pravo građanstva?

ULOGA JAVNOSTI U PROMICANJU RAZLIČITOSTI

Tolerancija je odgovornost koja nosi ljudska prava, pluralizam (uključujući i kulturni pluralizam), demokraciju i vladavinu zakona. Ona uključuje odbacivanje dogmatizma i apsolutizma i potvrđuje standarde postavljene u instrumentima internacionalnih pravila koja reguliraju suvremeno društvo.

Tolerancija je poštovanje, prihvaćanje i uvažavanje bogatstva različitosti u našoj i svjetskoj kulturi, naš oblik izražavanja i način da budemo ljudi. Tolerancija nije koncesija, dobrodušnost ili popustljivost. Tolerancija je iznad svega aktivan stav potaknut priznanjem univerzalnih ljudskih prava i potvrda fundamentalne slobode drugih. Nikako se ne može koristiti kao opravdanje za kršenje fundamentalnih vrijednosti. Odgovornost za ljudska prava ne možemo delegirati na nekoga drugoga, već je svatko od nas obavezan promicati ih i ukazivati na svako kršenje ljudskih prava.

Javnost je ta koja mora pokrenuti mehanizme kojima će se društvo uskogrudnosti zamijeniti tolerantnim društvom. Tek kada se taj stav jasno formulira i obrazloži i kada postane svojina javnosti, može doći do kvalitetnih promjena.

Institucije koje vode neku zemlju, od predsjednika, parlamenta, vlade pa do pravosuđa taj stav javnosti moraju pretočiti u društveno uređenje i to uz pomoć medija i civilnog društva. Vlastodršci će mijenjati odnose tek kada budu stisnuti uza zid. Ta pritisak može učiniti samo javnost - građani, koji ne samo na izborima, već i svim drugim oblicima građanskog aktivizma, uključujući i neposluš, mogu utjecati na vladajuće.

Tolerancija će se razviti ako se na djelu pokaže kako su različitosti prihvatljive, kako su nam dragocjene i da se bez njih većinski narod ne može potvrditi.

Takvo shvaćanje omogućit će nacionalnim manjinama da iskažu svoje vrijednosti te da se iskažu kao faktor koji gradi društvo.

Ako manjine nemaju mogućnosti djelovati, onda se ni većinski narod neće moći iskazati u svoj svojoj cjelini, jer će netolerancija biti vidljiva.

Razvijanje međusobnog razumijevanja, uvažavanja i poštovanja vrijednosti "onih drugih", temelj su razvoja kulture tolerancije. Tada će i mediji svoju ulogu prilagoditi takvim društvenim uvjetima kulture tolerancije.

**Profesor novinarstva i komunikologije na Veleučilištu VERN i na doktorskim studijima Filozofskog fakulteta u Zagrebu*

SURADNJA MANJINSKE SAMOUPRAVE I JE VAŽNOSTI ZA OS

Redovito je, uz isticanje napretka koji je Republika Hrvatska bilježila na području zaštite manjinskih prava, signalizirana potreba dodatnog osnaživanja institucija i predanijeg implementiranja usvojenih zakonskih rješenja. Ta potreba osobito je dolazila do izražaja u jedinicama lokalne i regionalne samouprave te u pogledu provođenja odredbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Tim zakonom, slažu se mnogi stručnjaci, zaokružen je sustav zaštite manjinskih prava u Republici Hrvatskoj, a od osobite je važnosti bilo uspostavljanje mehanizama vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. Do danas su provedena tri ciklusa izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina, a svaki od mandata bio je obilježen specifičnim problemima - od slabe izlaznosti na izbore, preko problema konstituiranja vijeća, do manjka komunikacije sa jedinicama lokalne i regionalne samouprave.

Dr. sc. Ružica Jakešević*

Vijeća i predstavnici nacionalnih manjina, mehanizam čija je osnovna uloga bolje povezivanje manjinskog (manjinskih) korpusa sa jedinicama lokalne i regionalne samouprave, djeluju već gotovo jedno desetljeće. Uspostava i ostvarivanje suradnje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina sa lokalnim i regionalnim tijelima od iznimne je važnosti za oživotvorenje prava nacionalnih manjina i ona na najneposredniji način utječe na različite aspekte života pojedinaca, pripadnika nacionalnih manjina. Kada govorimo o ostvarivanju prava nacionalnih manjina državna razina, koja ima i izrazitu političku dimenziju, može samo djelomično oslikavati pravo stanje stvari. Tako su vrlo česte konstatacije kako je Republika Hrvatska, naročito u poslijeratnom razdoblju, a u okviru ispunjavanja kriterija za članstvo u međunarodnim organizacijama, na adekvatan način definirala položaj i prava pripadnika nacionalnih manjina. Međutim, u pojedinim razdobljima definirana prava nisu se automatski i temeljito provodila u praksi, što je ukazivalo na potrebu daljnje demokratizacije društva i jačanja institucija. Tu su, također, do izražaja dolazile razlike između tzv. starih i novih nacionalnih manjina, pri čemu su ove potonje bile u nepovoljnijoj poziciji s obzirom na potrebu vlastitog unutarnjeg konstituiranja.

VAŽNOST USPOSTAVLJANJA SUSTAVA VIJEĆA I PREDSTAVNIKA

U cijelom tom procesu nastojanja da se na odgovarajući način zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina, od stjecanja neovisnosti do danas presudno je bilo nekoliko činitelja: od političke volje da se manjinama zajamče sva građanska prava na jednakoj osnovi sa pripadnicima većinskog naroda, uz poštivanje prava na

Zapanjujući je podatak iz istraživanja prema kojemu skoro trećina vijeća i predstavnika, prema vlastitim iskazima, u tome sazivu, lokalnim vlastima nije predlagala mjere za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina, što je jedna od primarnih ovlasti definiranih Ustavnim zakonom. Prema iskazima lokalnih i regionalnih vlasti, taj postotak penje sa na 57%! Ovi podaci jasno ukazuju da komunikacija dviju strana nije u funkciji dosljedne provedbe i unaprjeđenja prava nacionalnih manjina na lokalnoj i regionalnoj razini.

različitost i njegovanje vlastitog identiteta, koja u svim periodima nije bila jednako postojana; uobličavanja zakonodavnog okvira koji će cjelovito definirati pojedine aspekte pitanja iz korpusa ljudskih i manjinskih prava (osobito definiranje oblika političkog predstavnništva); implementacije donesenih zakona i usvojenih međunarodnih dokumenata i konvencija u praksi, zbog čega je Hrvatska u pojedinim razdobljima bila izložena ozbiljnim kritikama od strane različitih međunarodnih organizacija; pa sve do uspostave stabilnih međuetničkih odnosa, osobito u ratom pogođenim područjima, koja su i danas kao područja od posebne državne skrbi u znatno težoj situaciji od ostatka države (stvaranje uvjeta za održivi povratak, povrat imovine, stanarska prava, itd.).

Prethodno spomenuta nespremnost političkih elita te tromost institucija u implementaciji zakona kojima se reguliraju prava pripadnika nacionalnih manjina bila je razlogom monitoringa, ili nadzora kojega su različite međunarodne organizacije provodile u Republici Hrvatskoj - od misije

MOUPRAVE I LOKALNIH VLATI OD IZNIMNE OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA

OESS-a, koja se u Hrvatskoj zadržala sve do 2008. godine pa do praćenja ispunjavanja provođenja Poglavlja 23, u okviru pregovora za pristupanje Europskoj uniji. Ove vrste nadzora, kao i primjerice izvješća koja se periodično podnose u pogledu provođenja Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe, redovito su, uz isticanje napretka koji je Republika Hrvatska bilježila, signalizirala da je potrebno dodatno osnažiti institucije i predanije implementirati usvojena zakonska rješenja. Ta potreba osobito je dolazila do izražaja u jedinicama lokalne i regionalne samouprave (ne u svima u jednakoj mjeri) te u pogledu provođenja odredbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina.

Tim zakonom, slažu se mnogi stručnjaci, zaokružen je sustav zaštite manjinskih prava u Republici Hrvatskoj, a od osobite je važnosti uspostavljanje mehanizama vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. Do danas su provedena tri ciklusa izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (2003/04.; 2007. te 2011. godine), a svaki od mandata bio je obilježen specifičnim problemima - od slabog izlaska na izbore, preko problema konstituiranja vijeća, do manjka komunikacije sa jedinicama lokalne i regionalne samouprave, nedostatka prostora za obavljanje poslova iz svoga djelokruga i financijskih problema. Smatra se kako je u početku nizak postotak izlaska na izbore bio odraz činjenice da pripadnici nacionalnih manjina nisu bili dovoljno upoznati sa ulogom ovih tijela u jedinicama lokalne i regionalne samouprave. U novije vrijeme vjerojatnijim razlogom se smatra gubitak uvjerenja da vijeća i predstavnici mogu učiniti ozbiljnije pomake u rješavanju manjinskih problema u pojedinim jedinicama lokalne i regionalne samouprave. To je uzrokovano činjenicom da vijeća i predstavnici u pojedinim sredinama nisu uspjeli uspostaviti dobru komunikaciju i "partnerstvo" sa lokalnim vlastima. Nedostatna komunikacija i suradnja, prema nekim analitičarima, uzrokovana je različitim vremenom održavanja lokalnih izbora i izbora za vijeća i predstavnike, te bi u tome smislu jedno od rješenja problema uspostave bolje suradnje bilo u istovremenom održavanju obaju izbora.

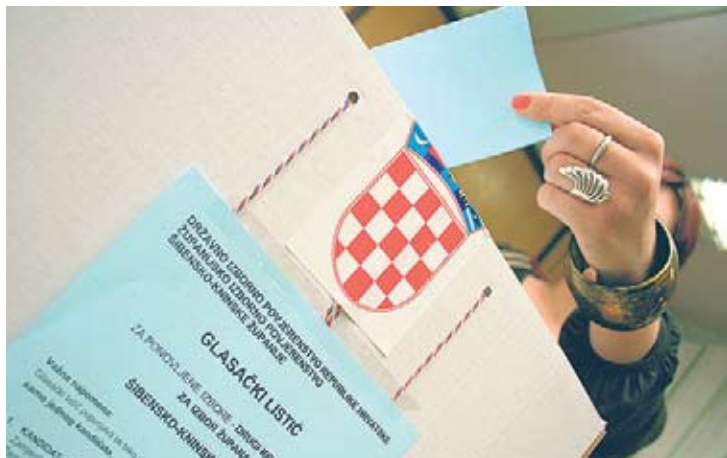
NEDOSTATAK PARTNERSKE KOMUNIKACIJE

Ovakav model, koji je uspostavljen Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina s "ciljem unaprjeđivanja, očuvanja i zaštite položaja nacionalnih manjina u društvu" (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002., čl. 23), u praktičnoj primjeni tijekom proteklih desetak godi-

na je ukazao na nekoliko problema s kojima se susreću vijeća i predstavnici nacionalnih manjina u pojedinim jedinicama lokalne i regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj. Pritom je važno istaknuti kako se problemi razlikuju po vrstama, po razdobljima, odnosno pojedinim sazivima, po manjinama te naposljetku po jedinicama lokalne i regionalne samouprave. To ukazuje na činjenicu da su problemi s kojima se pripadnici nacionalnih manjina susreću u svojoj svakodnevici i te kako raznorodni te da konstatacija o visokoj razini zaštite prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj treba biti propitana upravo na primjeru vijeća i predstavnika, koji bi svojim djelovanjem na partnerskoj osnovi sa jedinicama lokalne i regionalne samouprave tu razinu trebali dalje unaprjeđivati.

Naime, postavlja se pitanje jesu li u svim jedinicama lokalne i regionalne samouprave (općinama, gradovima, županijama) vijeća i predstavnici nacionalnih manjina uspjeli uspostaviti istinski partnerski odnos sa institucijama u upravljanju lokalnim

Smatra se kako je u početku nizak postotak izlaska na izbore bio odraz činjenice da pripadnici nacionalnih manjina nisu bili dovoljno upoznati sa ulogom ovih tijela u jedinicama lokalne i regionalne samouprave. U novije vrijeme vjerojatnijim razlogom se smatra gubitak uvjerenja da vijeća i predstavnici mogu učiniti ozbiljnije pomake u rješavanju manjinskih problema u pojedinim jedinicama lokalne i regionalne samouprave. To je uzrokovano činjenicom da vijeća i predstavnici u pojedinim sredinama nisu uspjeli uspostaviti dobru komunikaciju i "partnerstvo" sa lokalnim vlastima. Nedostatna komunikacija i suradnja, prema nekim analitičarima, uzrokovana je različitim vremenom održavanja lokalnih izbora i izbora za vijeća i predstavnike, te bi u tome smislu jedno od rješenja problema uspostave bolje suradnje bilo u istovremenom održavanju obaju izbora.

Za daljnji razvoj manjinske politike i manjinskih institucija bilo bi važno uskladiti manjinske i lokalne izbore

poslovima, unaprjeđujući tako prava i kvalitetu života ne samo pripadnika nacionalnih manjina, nego i opće populacije? Koji su problemi koji ponajviše opterećuju funkcionalnost vijeća i predstavnika i koji su faktori koji utječu na kvalitetu suradnje? Ukoliko dosadašnja praksa djelovanja vijeća i predstavnika nije rezultirala očekivanim rezultatima, koji se koraci u zakonodavnom smislu trebaju poduzeti kako bi ovaj mehanizam zaista profunkcionirao? Kako poboljšati i olakšati komunikaciju sa tijelima lokalne i regionalne samouprave i povećati "vidljivost" vijeća i predstavnika u općoj populaciji? Je li mogućnost povezivanja u koordinacije utjecala na učinkovitost u rješavanju pojedinih manjinskih problema na lokalnoj i regionalnoj razini? Ova i još niz pitanja zaslužuju detaljno propitivanje i analizu djelotvornosti i funkcionalnosti, kako bi se moglo oblikovati jasne preporuke za buduće djelovanje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, da bi ova tijela uistinu zaživjela u praksi.

ZAŠTITA PRAVA NACIONALNIH MANJINA DOKAZUJE SE NA LOKALNOJ RAZINI

Jedan od problema povezanih sa ovom temom svakako je nedostatak interesa da se uz multidisciplinarni pristup istraži problem i ustanovi stupanj ostvarivanja uloge ove vrste manjinskog predstavnništva. Jedno od rijetkih istraživanja koje se bavilo funkcioniranjem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u prošlom sazivu (prije izbora 2010.), načinio je Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu (CeMSS) lako je riječ tek o orijentacijsko-dijagnostičkom istraživanju (u kojemu je pak sudjelovala skoro četvrtina tada postojećih vijeća i predstavnika (24,7%) i otprilike jednak postotak jedinica lokalne i regionalne sa-

mouprave (23,3%)), ono je ukazalo ne neke od problema u učinkovitosti vijeća i predstavnika te bi trebalo poslužiti kao poticaj za dublje i sveobuhvatnije istraživanje koje bi ponudilo konkretne smjernice za daljnje unaprjeđenje funkcije ovih tijela.

Zapanjujući je podatak iz istraživanja prema kojemu skoro trećina vijeća i predstavnika, prema vlastitim iskazima, u tome sazivu, lokalnim vlastima nije predlagala mjere za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina, što je jedna od primarnih ovlasti definiranih Ustavnim zakonom. Prema iskazima lokalnih i regionalnih vlasti, taj postotak penje sa na 57%! Ovi podaci jasno ukazuju da komunikacija dviju strana nije u funkciji dosljedne provedbe i unaprjeđenja prava nacionalnih manjina na lokalnoj i regionalnoj razini. Vrlo je niska i učestalost predlaganja kandidata iz redova pripadnika nacionalnih manjina za pojedine dužnosti u jedinici samouprave i upravo je u tom smjeru potrebno poticati aktivnost vijeća i predstavnika u aktualnom i budućem sazivima.

Vrlo često se ističe i problem nepovoljne dobne i obrazovne strukture velikoga broja vijeća i predstavnika. To ukazuje na nedovoljnu zainteresiranost mladih pripadnika nacionalnih manjina da se kandidiraju na izborima i sudjeluju u procesu izgradnje povoljnijeg položaja nacionalnih manjina u društvu. U svom sadašnjem sastavu, vijeća i predstavnici iskazuju vrlo veliku potrebu za konstantnom edukacijom, koja bi znatno unaprijedila njihovu funkcionalnost (od usvajanja znanja o funkcioniranju lokalne i regionalne samouprave do osposobljavanja za izradu projekata, kojima bi mogli ostvariti dodatna sredstva iz različitih izvora, uključujući europske fondove). Prema navedenom istraživanju, trećina vijeća i predstavnika nije bila uključena u bilo kakav oblik edukacije o pravima nacionalnih manjina, a shodno tome niti o vlastitim pravima i ovlastima.

NUŽNOST KONSTANTNE EDUKACIJE

Pitanje potrebe konstantne edukacije prisutno je otkada postoje i vijeća i predstavnici. U prvom mandatu (nakon izbora

Vijeća i predstavnici iskazuju vrlo veliku potrebu za konstantnom edukacijom, koja bi znatno unaprijedila njihovu funkcionalnost (od usvajanja znanja o funkcioniranju lokalne i regionalne samouprave do osposobljavanja za izradu projekata, kojima bi mogli ostvariti dodatna sredstva iz različitih izvora, uključujući europske fondove). Prema navedenom istraživanju, trećina vijeća i predstavnika nije bila uključena u bilo kakav oblik edukacije o pravima nacionalnih manjina, a shodno tome niti o vlastitim pravima i ovlastima.

18. svibnja 2003. i ponovljenih 17. veljače 2004. godine), uvjeti u kojima su djelovala ova tijela znatno su se razlikovala od jedinice do jedinice samouprave. Uvjeti u kojima su djelovali bitno su utjecali na njihovu funkcionalnost i učinkovitost, ali su ipak i u takvim okolnostima vijeća i predstavnici uspjeli potaknuti bolje ostvarivanje prava nacionalnih manjina na lokalnoj i regionalnoj razini. Opća je konstatacija kako je u to vrijeme dominiralo nezadovoljstvo mogućnostima djelovanja, što je jedan demotivirajući element u generiranju interesa pripadnika manjina za ovaj oblik manjinskog predstavništva. (Analiza izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina 2007., CeMSS, Savjet za nacionalne manjine)

U odnosu na slab odaziv birača 2003/2004. godine, zahvaljujući medijskim i edukativnim kampanjama koje su poduzimane uoči izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina 2007. godine, odaziv birača se neznatno popravio na drugim izborima 2007. te 2011. godine.

U to je vrijeme uočeno nedostatno poznavanje funkcije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, pa je kampanja bila usmjerena na to da se putem radijskih i televizijskih emisija, brošura, priručnika, okruglih stolova, objasni što su to vijeća nacionalnih manjina i koja je uloga njihova djelovanja pri općinskim, gradskim i županijskim tijelima vlasti. Također, bilo je potrebno obrazložiti na koji način pripadnici nacionalnih manjina preko svojih vijeća i predstavnika mogu utjecati na odluke koje se odnose na njihov položaj i prava u područjima u kojima žive. (Ibid. - Analiza izbora...)

Promatrajući trenutni položaj vijeća i predstavnika, moguće je uočiti da su prethodno navedeni problemi djelomice još uvijek prisutni. Uz to, potrebno je da i opća populacija usvoji potrebna znanja o tome što vijeća i predstavnici uopće jesu, kao i da osvijesti činjenicu da dosljedno provođenje manjinskih prava nikako ne znači istodobno umanjivanje prava pripadnika većinskog naroda. To je osobito važno u manjim sredinama u kojima žive pripadnici nacionalnih manjina. U proteklih deset godina i kroz tri ciklusa izbora, zamjetan je napredak u funkcioniranju vijeća i predstavnika, a primjeri dobre prakse u pojedinim jedinicama u kojima se ostvaruje dobra komunikacijama sa tim manjinskim institucijama trebali bi u ostalim jedinicama samouprave potaknuti bolju koordinaciju i suradnju. Dakle, prostora za napredak i te kako ima - od usklađivanja lokalnih izbora sa izborima za vijeća i predstavnike, što bi znatno pridonijelo ispunjavanju uloge koju su zakonodavna tijela namijenila manjinskim institucijama na lokalnoj i regionalnoj razini, do poticanja interesa mladih pripadnika nacionalnih manjina na kandidiranje na izborima i ostvarivanja većeg izlaska pripadnika nacionalnih manjina na izbore.

**Viša znanstvena asistentica na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu*

ULAZAK U E PODRU

► Je li povratak "završen", ili na tom planu još uvijek postoje određene mogućnosti?

Mislim da će povratak ljudi izbjeglih iz RH biti sve manji u klasičnom značenju tog pojma. Istovremeno, migracije ljudi neće stati pa će izbjegli građani iz RH, koji su već negdje dobili azil i državljanstvo, a ostvarili i državljanstvo RH, koristiti priliku u činjenici da će Hrvatska biti članica EU. S obzirom da će postojati i razne mogućnosti financiranja upravo ruralnih područja odakle je najviše izbjeglica, to će dodatno utjecati na brži razvoj tih područja pa tako i povratak u njih. Naravno, jasno je da će stariji građani stalno i u umjerenom broju dolaziti i vraćati se u ove krajeve da bi smanjili troškove života i "oslobodili" životni prostor mlađim članovima svojih obitelji. Naravno jedan od najjačih motiva je i ljubav prema rodnom mjestu i nostalgija za zavičajem.

NEZAPOSLENOST I PSIHIČKE TRAUME PROŠLOSTI

► Kako unaprijediti kvalitetu povratka?

Da bi se povratak ostvario potrebno je osigurati socio-ekonomske uvjete, kako bi ljudi koji se vrte zaista i ostali u svojim lokalnim sredinama. UNHCR je napravio što je mogao, ali dalje su zakazali organi javne uprave i države. Najviše su blokadi povratka doprinijeli loši ekonomski uvjeti i nerazvijenost područja gdje povratak treba da se dogodi. Nije bilo pravih investicija na tim područjima, jer postoje mnogostruke prepreke u dosta sporoj i kompliciranoj birokraciji, neriješenim imovinsko pravnim odnosima kako u pogledu privatnog tako i državnog vlasništva. Dodatni problem je vrlo loša privatizacija i likvidacija javnih tvrtki sa tog područja. Puno toga je više "razgrbljeno" nego privatizirano i revitalizirano. U uvjetima loše organiziranosti cijelog lanca od poljoprivredne proizvodnje do tržišta, poljoprivredna aktivnost jednostavno više nije dovoljna da zadrži niti stare niti nove povratnike u Hrvatskoj, jer je ta proizvodnja nesigurna i preusitnjena. Skoro pa jedino što je "živo" na ovom prostoru su javna uprava i javni sektor i njegova poduzeća. Tu još uvijek nema skoro nikakvog

Više jednostavno nema dovoljno elemenata za adekvatan razvoj na tim područjima, jer su ljudi najbitniji faktor za razvoj. Niža obrazovna struktura, viša starosna dob, mali ulagački potencijali (jer je cijelo područje osiromašeno) itd., sve to stvara "krug siromaštva" u kojem se neprestano vrtimo i iz kojega je teško izaći.

U I KVALITETNIJI RAZVOJ RURALNIH ČJA MOGU OSNAŽITI POVRATAK

zapošljavanja manjina pa u tom smislu ni povratnika, tako da ta činjenica djeluje čak demotivirajuće za povratak i ostanak.

► **Kako povratak konkretno izgleda u vašoj lokalnoj zajednici?**

U mojoj se zajednici vratilo najviše starijih ljudi i to iz nekoliko razloga: 1. Jer su navikli na život na ovom području i vole svoj zavičaj, uglavnom imaju mirovine i ekonomski su neovisni, a tu imaju niže troškove života. 2. Jer mladi koji bi se vratili ili ostali nemaju priliku za zaposlenje, a tamo gdje ta prilika i postoji diskriminirani su pri zapošljavanju. 3. Jer je previše vremena prošlo od progonstva i ljudi su se već u velikoj mjeri socijalno uključili u zemljama azila. 4. Jer mnogi mladi ljudi ne mogu ili ne žele podnositi psihički teret stalnog vraćanja ratu, vrijeđanja i diskriminaciju koja se nažalost još provodi preko nekih medija.

BEZ LJUDI NEMA RAZVOJA

► **U kojoj mjeri i na koji način je lokalna sredina oštećena jer se povratak nije kvalitetnije i masovnije ostvario?**

Oštećena je u najvećoj mjeri, čak i većoj od šteta koje su joj nanesene razaranjem infrastrukture. U općinama na bivšem Području posebne državne skrbi (PPDS-u) stanovništvo je svedeno na prosječnu gustoću naseljenosti pustinjačkih oblasti i na prosječnu starosnu dob od preko 60 godina. Sagledavajući negativne trendove depopulacije, migracija mladih ljudi u gradove i u inozemstvo, dolazimo do zaključka da se ove oblasti teško ili nikako ne mogu oporaviti. Na tim područjima sada nemamo ni ljudi, ni proizvodnje ni razvoja, a na kraju ni države, jer su ta područja prazna i prepuštena sama sebi.

► **Jesu li i kako povratničke sredine zakinute i blokirane u svom razvoju?**

Zbog već navedenih problema svakako da su ova područja zakinuta u svom razvoju. Više jednostavno nema dovoljno elemenata za adekvatan razvoj na tim područjima, jer su ljudi najbitniji faktor za razvoj. Niža obrazovna struktura, viša starosna dob, mali ulagački potencijali (jer je cijelo područje osiromašeno) itd., sve to stvara "krug siromaštva" u kojem se neprestano vrtimo i iz kojega je teško izaći. Zato cjelokupno društvo na ovom području manje doprinosi i državi pa tako i tu dobivamo negativnu povratnu spregu. Nema puno stalno naseljenih građana, nema većih platilaca poreza i poreza od doprinosa pa tako ni vlast, u političkom smislu, nije puno zainteresirana za ovaj dio Republike Hrvatske. Kada se treba dobiti politička potpora iz ovih mjesta igra se na kartu patriotizma, etničkih neslaganja i nerazumijevanja itd.. Malo tko spominje program ekonomske

Mislim da zajednica nije svjesna hendikepa koji proizlazi iz toga da nema povratka ljudi. Mali broj ljudi je svjestan svih problema oko povratka i na koji način to postaje jedan od glavnih uzroka nerazvijenosti njihovog područja. Nužno je da različiti društveni subjekti (i politika i mediji i civilni sektor) stalno podižu svijest o važnosti ovog problema. Svako drugo razmišljanje je zlonamjerno i prema prostoru i prema ljudima koji tu žive ili bi željeli da žive. Područje koje je razvojno diskriminirano, blokirano i devastirano nije problem samo za sebe već postaje teret za čitavo društvo.

revitalizacije, a samo srpska manjinska stranka ima u programu specifične probleme oko povratka u RH.

NEDOSTATAK SVIJESTI O ŠTETNOSTI IZOSTANKA POVRATKA

► **Je su li većinska zajednica i društvo u cjelini svjesni tog hendikepa (npr. i hrvatsko stanovništvo)?**

Mislim da zajednica nije svjesna hendikepa koji proizlazi iz toga da nema povratka ljudi. Mali broj ljudi

je svjestan svih problema oko povratka i na koji način to postaje jedan od glavnih uzroka nerazvijenosti njihovog područja. Nužno je da različiti društveni subjekti (i politika i mediji i civilni sektor) stalno podižu svijest o važnosti ovog problema. Svako drugo razmišljanje je zlonamjerno i prema prostoru i prema ljudima koji tu žive ili bi željeli da žive. Područje koje je razvojno diskriminirano, blokirano i devastirano nije problem samo za sebe već postaje teret za čitavo društvo.

► **Kako to mijenjati?**

Situaciju koju imamo više nije lako promijeniti i ako se žele ikakvi rezultati potrebna je puno veća angažiranost svih bitnih faktora koji mogu imati utjecaj. Mediji moraju promijeniti način na koji pristupaju ovom problemu i biti malo objektivniji. Naravno, treba stalno raditi na pomirenju etničkih zajednica na tom području i međusobnom razumijevanju. Država mora činiti preko svojih alata ono što može, završiti proces obnove, nastaviti proces stambenog zbrinjavanja, osigurati još veću prisutnost

Vrlo je bitno da ljudi osjete pozitivnu klimu i ozračje i da počnu vjerovati u budućnost Hrvatske kao razvijene i sigurne države pa će tako i oni sami biti odvažniji u svim svojim poduzetničkim i društveno korisnim aktivnostima.

Milan Tankosić

razvojnih agencija na području, urediti u suradnji sa lokalnim samoupravama nekoliko strateških poslovnih zona i poslovnih inkubatora, na neki način motivirati povratka obrazovanih ljudi. Međunarodna zajednica treba pomoći ovaj proces, ali ga mi trebamo odlučnije pokrenuti. Vrlo je bitno da ljudi osjete pozitivnu klimu i ozračje i da počnu vjerovati u budućnost Hrvatske kao razvijene i sigurne države pa će tako i oni sami biti odvažniji u svim svojim poduzetničkim i društveno korisnim aktivnostima.

► **Kakve mogućnosti donosi nedavni Sarajevski dogovor o povratku izbjeglica**

S obzirom da se pokazalo kako ne možemo osigurati dovoljnu razinu socijalne uključenosti mnogih povratnika, niti socio-ekonomske uvjete za ostanak, mislim da je ovaj dogovor dobar, da tamo gdje procjenjuju da mogu ostvariti kvalitetniji život ljudi mogu biti i stambeno zbrinuti. To je humano u odnosu na sve probleme i procese koji ovdje postoje. Trebalo je možda i ranije pokrenuti takvu akciju, ali ovo predstavlja i jednu od završnih aktivnosti međunarodne zajednice po ovom pitanju. Ako dalje nešto treba poduzeti, a očigledno je da treba, to ostaje na nama, našim institucijama i organima. A to znači nastaviti taj i slične projekte kroz sutra dostupne strukturne fondove. A da bi to mogli već sada treba pripremati projekte.

SURADNJOM RAZLIČITIH SUBJEKATA POVRATNICIMA TREBA KREIRATI DOBRODOŠLICU

Mirjana Bilopavlović

► **DELFIN** se već jedno desetljeće bavi promocijom ljudskih prava, promicanjem i podupiranjem vrijednosti ne-nasilja, društvene pravde, ravnopravnosti i prihvaćanjem razlika. **Gotovo od samog početka fokus djelovanja je na područjima od posebne državne skrbi i povratničkim područjima. Zašto?**

Skoro od samih početaka DELFIN, u suradnji s ostalim organizacijama civilnog društva, provodi projekte u kojima se promoviraju ljudska prava, ali ljudska prava povratničkih i izbjegličkih obitelji. Riječ je prvenstveno o pripadnicima srpske nacionalne manjine. Problematika povratnika, nedovoljno pridavanje pažnje povratničkoj priči u Hrvatskoj općenito, razlozi su naših aktivnosti. Neki od tih projekata su "Afirmacija etničkog prava kroz afirmaciju manjinskih prava", "Socijalne veze i civilno društvo" i "Promoviranje ljudskih prava na području od posebne državne skrbi". Projektima se ne želi osnažiti samo ljude koji su povratnici, odnosno domicilno stanovništvo, nego je svrha upravo u stvaranju stalnih kontakata sa jedinicama lokalne i područne samouprave. Oni su faktori koji moraju omogućiti provedbu i konzumiranje Ustava RH, odnosno Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Pomaka ima, ali oni nisu dovoljni. Većina su u ad hoc maniri. Kratkoročni su te bez kontinuiteta i to je najveći problem. S druge strane pripadnici nacionalnih manjina ne znaju koja su im prava, gdje ta prava mogu koristiti i kome se mogu i trebaju obratiti u zaštiti svojih prava i rješavanju svojih interesa.

ZAKONSKA REGULATIVA SAMO NA PAPIRU

► **S obzirom na zatečeno stanje, koja je vaša procjena stanja u povratničkim sredinama, posebno na planu ljudskih prava?**

Teško je izdvojiti ljudska prava povratnika od prava domicilnog stanovništva, jer se ona u mnogim segmentima isprepliću. Kada govorimo o pravima na mogućnost izbora posla, bez mogućnosti su obje skupine, jer nema dovoljno poslovnih subjekata. S druge strane, kada govorimo o obnovi, ta problematika je više manje uređena, ali kada govorimo o stambenom zbrinjavanju postoje određeni problemi vezani za povratnike. Po pitanju obrazovanja, pogotovo osnovno školskog, situacija je zadovoljavajuća. Imajući na umu da su povratničke sredine siromašnije po svom karakteru, problem nastaje na razini srednje školskog obrazovanja, odnosno nemogućnosti slanja djece na obrazovanje u druga mjesta. Postoje veliki problemi i zbog neprovođenja određenih zakona što naravno posebno pogađa manjine i povratnike. Zbog nepoštivanja

zakona diskriminacija se multiplicira. Važno je i potrebno stalno naglašavati i isticati manjinska prava kako bi se njihovo ostvarivanje stavilo o fokus javnosti. Tim više jer većinsko stanovništvo obično nema senzibilitet i osjećaj što se građanima manjine događa.

POLITIČKA VOLJA MORA POSTOJATI

► **Domicilno stanovništvo dobro je prihvatilo povratnike, svoje dugogodišnje sumještane. Najčešće problem ne leži u "običnim" ljudima, nego u višim instancama. Što je uzrok ovakvog stanja u povratničkim sredinama?**

Prvenstveno treba naglasiti da je realna situacija teža jer ova problematika nije dovoljno istražena. Generalno gledajući, ako ćemo komparirati devedesete sa trenutnim stanjem, pomaka ima. Ima pomaka zato što su se promijenili odnosi političke moći u smislu da su ljudi koji se nalaze na vlasti shvatili da su povratnici, bez obzira koliko mi to htjeli prihvatiti ili ne, građani Republike Hrvatske koji imaju jednaka prava prema Ustavu, a posebna prava prema Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina. Smatram da je najveći problem u činjenici što se zakoni ne konzumiraju. S druge strane, ako se konzumiraju onda njihova provedba nije jednaka čak ni za sve povratnike, jer i među tom grupacijom postoje oni koji imaju povlašteniji položaj. Recimo, ako je riječ o povratniku koji je ekonomski jak i koji nije ovisan o sustavu socijalne skrbi, njegova situacija je utoliko bolja. Ali ako je povratnik ovisan o socijalnim vijećima u jedinicama lokalne samouprave, onda govorimo o dosta diskriminirajućoj situaciji. Takva osoba ne može doći do pravovaljanih informacija i zbog toga dolazi od gubljenja povjerenja u institucije i resigniranosti. Najčešće je tu riječ o starim ljudima, koji su tijekom vremena izgubili volju za borbu za svoja prava.

POVRATNIČKA PODRUČJA KAO PRILIKA ZA SURADNJU

► **U Hrvatskoj su područja od posebne državne skrbi gotovo sinonim za povratnička područja. Upravo se tu otvara prostor za konkretno djelovanje organizacija civilnog društva. Kako ste zadovoljni suradnjom s ostalim organizacijama po pitanju promocije ljudskih prava na takvim područjima?**

Ta suradnja je dugoročnog karaktera. Upravo projekti i programi koje provodimo na tim

Da bi konačan rezultat u povratničkim sredinama bio pozitivan, potrebno je da se uključe razni faktori, od lokalne samouprave i institucija preko pojedinaca i samih povratnika do nevladinih organizacija, odnosno civilnog društva.

područjima to i potvrđuju. Istaknula bih potrebu za suradnjom između "velikih" organizacija i organizacija koje djeluju na lokalnom području, jer na taj način imamo bolji uvid u ono što se događa na terenu. Ovdje su financije najveći problem. Skoro se sve organizacije financiraju iz projekata, a ne iz sredstava državnog proračuna. Ako određena sredstva dođu iz tog smjera, ona su striktno vezana za projekte. I tako u krug. Nekoliko organizacija se afirmiralo i dugi niz godina rade i surađuju na problematici povratničke, odnosno izbjegličke populacije. Što se tiče DELFIN-a ponekad je situacija i kompliciranija, a odgovornost još i veća budući da se ova organizacija bavi i promicanjem i zaštitom ženskih prava. A kada se dotaknemo teme kršenja ženskih prava povratničkih osoba, situacija je složenija iznad svega. Sve u svemu ovo je prostor koji je otvoren za djelovanje svih onih koji žele pomoći i rješavati određenu problematiku u povratničkim sredinama. Važno je naglasiti, da bi konačan rezultat bio pozitivan, potrebno je da se uključe razni faktori, od lokalne samouprave i institucija preko pojedinaca i samih povratnika do nevladinih organizacija, odnosno civilnog društva.

► **Pomaka, iako se oni događaju jako sporo, ima. U čemu se očituju ti pomaci?**

Velik iskorak je napravljen ustrojavanjem manjinske samouprave, odnosno formiranjem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. Njihova uloga jeste savjetodavne naravi, odnosno nešto će se provesti ako postoji volja većinskih vijećnika da se to provede. Ali bitno je da vijeća postoje i da manjine imaju mogućnosti nekom uputiti svoje zahtjeve. Ova tijela i jesu zamišljena da budu veza između manjina i lokalnih vlasti, kako bi se većinski narod imao prilike upoznati s problemima nacionalnih manjina i kako bi se ti problemi mogli artikulirati u javnosti, a onda i rješavati. Projekti predstavljaju isto jedan od pomaka, pogotovo oni koji su usmjereni na kreiranje dobrodošlice budućih povratnika. Ipak, bez političke volje - nema ništa!

PRIJEDLOZI ZA AKCIJU: NA ŠTO UPUĆUJU REZULTATI PROJEKTA

Za kvalitetnu manjinsku politiku
uz ostvarivanje prava trebamo
i oživotvorenje vrijednosti

• *Razvijanjem demokratske političke kulture dolazi do prihvaćanja prava i potrebe jamčenja i provođenja manjinskih prava kod svih hrvatskih građana.*

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina donesen je 2002. godine. Njime su zadovoljene međunarodnopravne obaveze koje je Hrvatska preuzela pristupanjem Vijeću Europe, ali su ujedno u hrvatsko zakonodavstvo preslikani suvremeni europski standardi manjinskih prava. Novim zakonodavstvom ustanovljene su i neke nove institucije (npr. vijeća i predstavnici nacionalnih manjina, Savjet za nacionalne manjine, Fond za promicanje pluralizma i raznovrsnosti medija). Vijeća su naročito važne institucije koje nude mogućnost uključivanja pripadnika manjina u javni život lokalnih i regionalnih zajednica, jer bi ona trebala biti sukreatori lokalnih i regionalnih politika, postavljajući na dnevni red teme koje su bitne za održivost i opstanak manjinskih zajednica. Manjine su zastupljene u Hrvatskom saboru, kao birani zastupnici pripadnika nacionalnih manjina, ali i kao predstavnici izabrani sa stranačkih lista, a u prethodna dva mandata Vlade manjinski zastupnici su bili i koalicijski partneri. Jasni su to pokazatelji da politička podrška ostvarivanju manjinskih prava postoji.

Stav je državnih institucija da je Ustavnim zakonom dostignuta visoka razina normativnih garancija zaštite nacionalnih manjina te da je kontinuiranom financijskom podrškom manjinskoj kulturnoj autonomiji i uključivanjem pripadnika manjina u političke procese na svim razinama vlasti, jasno iskazana politička volja za potpunu primjenu manjinskog zakonodavstva. Međutim, istovjetne lorovike još uvijek nisu prisutne u izvješćima organizacija i tijela koja nadgledaju primjenu međunarodnopravnih manjinskih standarda (Savjetodavnog odbora Vijeća Europe, Europske komisije, ECRI-ja, itd.). Na desetu obljetnicu donošenja Ustavnog zakona ukazuje se prilika i obaveza objektivnog analiziranja dosadašnjeg uspjeha i rezultata njegove provedbe u svim područjima ostvarivanja prava manjina te osmišljavanja mjera i politika koje će osigurati njegovu dugovječnost i unaprijediti provedbu. Već prepoznata problematična područja tiču se slabog odaziva i interesa za izbore za vijeća, što nameće obavezu razmatranja mijenjanja izbornog zakonodavstva i povezivanja izbora za vijeća s lokalnim izborima. Na žalost, u nedavno predloženim izmjenama lokalnog izbornog zakonodavstva propustilo se baviti ovim postojanim demokratskim deficitom manjinske politike.

Ipak, ne treba zaboraviti da propisivanje i implementacija ovih pravnih normi sami po sebi ne doprinose ostvarenju prava manjina. Ostvarivanje tih prava može biti efektivno i učinkovito isključivo u klimi društvene tolerancije, prihvaćanja činjenice multietničnosti i prava na očuvanje kulturalnih specifičnosti onih društvenih skupina koje nisu većinske. Ukoliko želimo da hrvatsko društvo postane spremno suočiti se s ovim zahtjevom, potrebno je osvježiti većinu o potrebama i pravima

Projekt "Jačanje javne svijesti o multietničnosti kao pozitivnom socijalnom kapitalu u razvoju povratničkih lokalnih zajednica" realiziran je kroz brojne aktivnosti (edukativne seminare, informativno-edukativne radio-emisije, bilten "Multietničnost i razvoj" te brošuru-priručnik "Multietničnost, povratak, razvoj"), kojima se ostvarivala i vrlo kvalitetna interakcija brojnih sudionika, što je doprinijelo implementaciji i razvoju samog projekta. Jedan od rezultata takvog pristupa bio je i niz prijedloga o tome kako ubuduće unaprjeđivati manjinsku politiku u hrvatskom društvu te doprinositi jačanju multietničnosti i tolerancije te kako, između ostalog, osnaživati uvijete za realan i održiv povratak izbjeglica i razvoj njihovih lokalnih sredina na korist ukupnog hrvatskog društva. Objavljivanjem tih prijedloga u posljednjem broju našeg biltena "Multietničnost i razvoj" želimo ih staviti na uvid javnosti i time potaknuti raspravu, a, vjerujemo i akciju.

nacionalnih manjina. Dobra je vijest da prihvaćanje manjinskih prava kao legitimnih i potrebnih od strane svih građana služi kao indikator demokratizacije hrvatskog društva. Da bi se potonje u nas ostvarilo treba jačati demokratsku političku kulturu hrvatskog društva. Razvijanjem demokratske političke kulture dolazi do prihvaćanja prava i potrebe jamčenja i provođenja manjinskih prava kod svih hrvatskih građana. Naime, manjinska se prava ne mogu provoditi u nekom izdvojenom dijelu društva. Ponajprije stoga jer njihovo provođenje često osiguravaju građani koji sami nisu pripadnici nacionalnih manjina, a rade u tijelima vlasti. Osim toga, kada se prava manjina doživljavaju od strane ostalih građana kao privilegija, a ne kao pravo, to znači da njihova legitimnost nije dobro objašnjena i opravdana.

Promicanje etničke raznolikosti i multikulturalnosti društva putem odgoja i obrazovanja

• *U obrazovnom procesu bi trebalo promicati interkulturalnu dimenziju te osvješćivati činjenicu historijske koegzistencije Hrvata i nacionalnih manjina primjerima suradnje i ispreplitanja u mnogobrojnim lokalnim zajednicama te na državno/nacionalnoj razini.*

Kako omogućiti objektivno informiranje o činjenici multietničnosti i multikulturalnosti našeg društva? Obrazovni sustav je očita i logična mogućnost, naročito putem najavljenog obrazovnog programa građanskog odgoja i obrazovanja, ali i kroz nastavu hrvatskog jezika, povijesti, zemljopisa, likovne umjetnosti i glazbe. U obrazovnom procesu bi trebalo promicati interkulturalnu dimenziju te osvješćivati činjenicu historijske koegzistencije Hrvata i nacionalnih manjina primjerima suradnje i ispreplitanja u mnogobrojnim lokalnim zajednicama te na državno/nacionalnoj razini. Osim toga, multikulturalnost i multietničnost hrvatskog društva je lokalni primjer i oživotvorenje istovjetnih trendova u globalizirajućem, kulturološki, vjerski i jezično sve raznolikijem europskom društvu. Razvijanjem interkulturalne kompetencije učenice i učenici osvješćuju vlastiti kulturološki identitet, istovremeno upoznavajući i poštujući kulture drugih naroda i etničkih skupina. Nadajmo se da će političke elite uzeti u obzir stav stručnjaka i aktivista i pozabaviti se u dogledno vrijeme pitanjem još uvijek prisutnih etničkih podjela u dijelovima obrazovnog sustava naše zemlje, koja praksa zasigurno ne pridonosi upoznavanju i rastu

tolerancije, nego cementira podjele koje je potaknuo nedavni rat.

POVRATAK KAO INTERES HRVATSKOG DRUŠTVA

• *Kao dio razvojne agende potrebno je inzistirati na projektima koji mogu doprinijeti revitalizaciji povratničkih područja, potičući gospodarske aktivnosti relevantne za ta područja*

Povratak pripadnika srpske nacionalne manjine nije samo pravo i interes povratnika. Povratak je prije svega interes hrvatskog društva, odnosno njegovih devastiranih područja i lokalnih zajednica. Kao dio razvojne agende potrebno je inzistirati na projektima koji mogu doprinijeti revitalizaciji povratničkih područja, potičući gospodarske aktivnosti relevantne za ta područja (npr. poticati ekološku proizvodnju hrane, različite ruralne projekte, prekograničnu suradnju, zadrugarstvo, osmisliti poticajne mjere za mlade obitelji s djecom koje bi se naseljavale u povratničkim sredinama itd.).

U doba ekonomske krize i općeg društvenog nezadovoljstva, koji hrane i visoka stopa nezaposlenosti i manjak perspektive, radikalizacija stavova prema drugima i drugačijima česta je pojava. Događa se to i u stabilnim, bogatim demokratskim društvima, a kamo li ne u tranzicijskim društvima s krajnje poremećenom raspodjelom društvenih dobara. Toga moraju biti svjesne i hrvatske vlasti koje su dužne pravovremeno djelovati promičući klimu uzajamnog poštovanja, razumijevanja i suradnje među građanima i državljanima, bez obzira na njihovu etničku, kulturnu, jezičnu ili vjersku pripadnost. Obrazovni proces, mediji i kulturne djelatnosti očiti su i najučinkovitiji mediji za provođenje ovakvih integrativnih manjinskih politika. Naravno, lošu ekonomsku situaciju trebaju uvažavati i pripadnici manjina te u slučaju smanjenje proračunskih sredstava za potrebe očuvanja njihovih potreba i prava prihvatiti tu činjenicu kao privremenu i nužnu.

Mediji kao vjerodostojna slika društva

• *Mediji su odgovorni za promoviranje međuetničke snošljivosti i trebali bi biti informativno, objektivno i nesenzacionalističko zrcalo multietničkog i multikulturalnog hrvatskog društva.*

PRIJEDLOZI ZA AKCIJU: NA ŠTO UPUĆUJU REZULTATI PROJEKTA

U posljednjih se nekoliko godina počelo intenzivnije govoriti o problemu nedovoljne zastupljenosti manjinskih tema u hrvatskim medijima. Kao i mnoga druga područja ostvarenja manjinskog prava i ovo je došlo na dnevni red kao posljedica politike uvjetovanja Europske unije. Međutim, unatoč dugotrajnom ukazivanju na nedovoljnu manjinsku zastupljenost u medijima, zamjetna je ravnodušnost medija prema manjinskoj tematici, osim ako nije senzacionalistička i ako nije stereotipna. Mediji su odgovorni za promoviranje međuetničke snošljivosti i trebali bi biti informativno, objektivno i nesenzacionalističko zrcalo multietničkog i multikulturalnog hrvatskog društva. Naime, dokle god nekritično prihvaćamo nezastupljenost manjina u političkim, obrazovnim, zabavnim, informativnim, dakle svim programima elektronskih medija ili u svim rubrikama tiskovina, društveno nismo sazreli i dokazali da je zaživio duh snošljivosti i međukulturalnog dijaloga, uzajamnog poštovanja i razumijevanja između svih građana, bez obzira na njihovu etničku, kulturnu, jezičnu ili vjersku pripadnost.

Osvještavanje zaposlenika lokalnih i regionalnih jedinica samouprave o pravima manjina

• Kako je u dijelu lokalne uprave uočena manjkavost pri dosljednom provođenju određenih odredbi Ustavnog zakona, treba razmotriti uvođenje sustavne i obavezne edukacije lokalnih i regionalnih službenika i službenica, ali i dužnosnika o manjinskim pravima te o neophodnosti i koristima manjinske politike za hrvatsko društvo, a naročito za zajednice u kojima manjine i većina koegzistiraju.

Ne samo središnja vlast, nego i lokalne i regionalne vlasti dužne su poduzimati učinkovite mjere na promicanju uzajamnog poštovanja, razumijevanja i suradnje među svim ljudima koji žive na njihovu području, pogotovo na planu obrazovanja, kulture i medija. Činjenica je da se pripadnici nacionalnih manjina u svakodnevnom životu još uvijek susreću s problemima i poteškoćama vezanim za ostvarivanje dijela svojih prava propisanih Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina iz nadležnosti lokalne i regionalne samouprave. Naročito je to slučaj u određenim povratničkim područjima. Upravo je na najnižim razinama vlasti, dakle u općinama, gradovima, županijama važno kontinuirano poticati duh snošljivosti i međukulturalnog dijaloga radi ostvarivanja prava manjina. Jer u doticaju i u interakciji s lokalnim službenicima pripadnici manjina ostvaruju svoja prava ili eventualno mogu biti diskriminirani. Kako je u dijelu lokalne uprave uočena manjkavost pri dosljednom provođenju određenih odredbi Ustavnog zakona, treba razmotriti uvođenje sustavne i obavezne edukacije lokalnih i regionalnih službenika i službenica, ali i dužnosnika o manjinskim pravima te o neophodnosti i koristima manjinske politike za hrvatsko društvo, a naročito za zajednice u kojima manjine i većina koegzistiraju.

Manjinska prava kao dio gospodarske i razvojne politike

• Institucije koje financiraju projekte civilnog društva trebale bi u svakom projektnom prijedlogu tražiti "klauzulu" interkulturalnosti, zahtijevajući aktivan doprinos projekata međuetničkoj prožetosti i suradnji u sredinama u kojima se provode.

Ukoliko želimo sustavno doprinositi klimi uvažavanja i tolerantnosti te osiguravati dugoročno održivu manjinsku politiku, onda nju treba učiniti sastavnim dijelom svih državnih politika (provoditi tzv. mainstreaming manjinskih pitanja u svim područjima upravljanja i na svim razinama državnih institucija) te ju treba provoditi u mnogo širem društvenom okviru od sadašnjeg. Na primjer, različiti EU projekti traže da se u njihovim rezultatima (pa čak i u projektnim prijedlozima) naznače doprinosi projekata rodnoj jednakosti. Ovaj mehanizam moguće je koristiti i za promicanje društvene uključenosti manjina, tolerancije, jačanje položaja manjina ili razvoj multietničkih i povratničkih lokalnih sredina. Stoga bi institucije koje financiraju projekte civilnog društva (npr. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva i dr.) trebali u svakom projektnom prijedlogu tražiti "klauzulu" interkulturalnosti, zahtijeva-

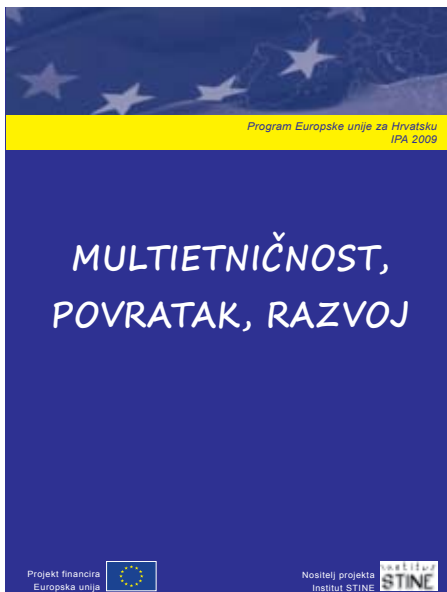
kulturne specifičnosti zajednice i poticati ih na učenje i obrazovanje. Trend nastavka školovanja na visokoškolskim obrazovnim institucijama u matičnim zemljama također treba korigirati i činiti sve da se mladi i obrazovani pripadnici manjina zadržavaju u mjestima svoga podrijetla. Oni su naime dugoročno potencijalni motori rasta i razvoja ne samo svoje manjinske zajednice nego i čitavog kraja u kojem će živjeti i stvarati. Kratkoročno, radi kontinuiranog osnaženja manjinskih zajednica u općinama i gradovima potrebni su sustavni edukativni seminari za manjinske udruge i vijeća nacionalnih manjina o mogućnostima koje skoro članstvo u EU otvara (korištenje fondova EU, pogotovo u suradnji s udrugama civilnog društva i lokalnom samoupravom).

Budućnost manjinske politike nakon pristupanja EU

• Kako ne bi došlo do derogiranja prava manjina kada snaga politike uvjetovanja popusti, pohvalan bi bio javno deklarirani konsenzus vlasti i oporbe da se, s ulaskom Hrvatske u Uniju, prava nacionalnih manjina neće smanjivati.

Europska unija utemeljena je na vrijednostima mira, demokracije, poštovanja ljudskih prava, pravde, vladavine prava i održivog razvoja. Među ciljevima Lisabonskog ugovora, koji je posljednja verzija osnivačkog ugovora EU, navode se mnogi koji pripadnicima manjina i manjinskim zajednicama osiguravaju svojevrsne potpurne njihovim zahtjevima za ostvarivanje manjinskih prava. Tako će se Hrvatska kao država članica, inter alia, biti dužna boriti protiv društvene isključenosti i diskriminacije te promicati društvenu pravdu i zaštitu; promicati ekonomsku, društvenu i teritorijalnu koheziju i solidarnost na svom teritoriju kao i među državama članicama; isticati i promicati vrijednosti Europske unije, među koje spada i poštivanje prava pripadnika manjina; te pridonositi zaštiti ljudskih prava i strogom provođenju odredbi međunarodnog prava. To su sve politike koje istovremeno doprinose interakciji i uključenosti nacionalnih manjina u hrvatsko društvo i šire europsko društvo! Na manjinama je i dalje da ostvarene svojih prava zagovaraju i zahtijevaju. Slobodno pri tom mogu imati na umu da Europska unija i članstvo u njoj nudi svojevrsni legitimitet manjinskim pravima, namećući svakoj državi članici obavezu da štiti i promiče prava manjina. Da do derogiranja prava manjina ipak ne bi došlo, kada snaga politike uvjetovanja popusti, pohvalan bi bio javno deklarirani konsenzus vlasti i oporbe da se, s ulaskom Hrvatske u Uniju, prava nacionalnih manjina neće smanjivati. Ukoliko bi do toga došlo, bio bi to očiti primjer demokratskog deficita i izrgupanja obveza preuzetih Ugovorom o pristupanju.

Priredila Antonija Petričević

U okviru projekta objavljena je i publikacija *Multietničnost, povratak, razvoj*

jući aktivan doprinos projekata međuetničkoj prožetosti i suradnji u sredinama u kojima se provode.

Kontinuirano osnaživanje manjinskih zajednica i njihovih elita

• Radi kontinuiranog osnaženja manjinskih zajednica u općinama i gradovima potrebni su sustavni edukativni seminari za manjinske udruge i vijeća nacionalnih manjina o mogućnostima koje skoro članstvo u EU otvara (korištenje fondova EU, pogotovo u suradnji s udrugama civilnog društva i lokalnom samoupravom).

Sve društvene zajednice, pa tako i manjinske, opstaju onoliko dugo dok imaju članove. Baš iz ovog razloga poticanje na aktivnost posredstvom civilnog društva iznimno je važno za opstojnost manjina. Ipak, aktivnosti kojima se manjinske udruge bave ne bi smjele biti isključivo namijenjene manjinama, nego integrativnog karaktera te uključivati što više pripadnika i pripadnika većinskog naroda te drugih manjinskih skupina. Kada se projektima premošćuju etničke podjele nastaje zdrav temelj za suživot, poznavanje i uvažavanje. Ipak, kako ne bi došlo do asimilacije ili odumiranja manjinskih identiteta, važno je kod mladih pripadnika i pripadnika manjina osvještivati

Izdavač:

**INSTITUT
STINE**

Šetalište Bačvice 10, 21000 SPLIT, Croatia
tel./fax: ++385/21/321-421, 488-945
e-mail: stina@st.t-com.hr, stina@zamir.net
web stranica: www.stina.hr

Odgovorni urednik: Stojan Obradović

ISSN:1848-459X

Tisak: ARAK, Omiš